

*Дичка Н. І.,**кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри англійської мови технічного спрямування № 1
Національного технічного університету України
«Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського»**Гордієнко Н. М.,**викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 1
Національного технічного університету України
«Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського»*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ У ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ НОВЕЛИ Н. ПАТЕРСОНА “SCOTCH SETTLEMENT”)

Анотація. Статтю присвячено аналізу особливостей вирішення проблеми перекладу діалектизмів задля досягнення найбільш рівноцінного передання змісту оригіналу. На прикладі перекладу шотландської новели Нейла Патерсона «Шотландське поселення» за допомогою зіставно-порівняльного аналізу текстів оригіналу та перекладу проілюстровано можливості відтворення діалектизмів у перекладі. У статті наводиться аналіз частотності застосування різних типів такої лексико-граматичної перекладацької трансформації, як компенсація під час перекладу діалектизмів.

Ключові слова: діалектизм, локальна компенсація, тотальна компенсація, еквівалентність перекладу, адекватний переклад, художній переклад.

Постановка проблеми. Художній переклад відіграє величезну роль у розвитку мови і збагаченні національної культури. Переклад є не тільки і не стільки переданням певної інформації знаками іншої мовної системи, а переданням і відтворенням специфічних історичних, соціально-культурних факторів, національного забарвлення першоджерела.

Річ у тім, що кожне слово мови першоджерела відтворює предмет або явище дійсності певного соціуму, при цьому історія народу, його побут, культура, традиції неминуче відбиваються на лексичному складі будь-якої мови. Розходження мовних систем на семантичному, синтаксичному, стилістичному рівнях, а також розходження культур, світогляду та національної специфіки надзвичайно ускладнює процес перекладу, що створює додаткові труднощі перекладу, вимагаючи від перекладача виваженого рішення у виборі влучної мовної одиниці перекладу, яка відтворювала б не тільки понятійне, а й конотативне, експресивне та національно-культурне значення. Тому доцільно розглянути особливості перекладу діалектизмів, які представляють неабиякі труднощі перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід звернути увагу на те, що аналіз останніх досліджень показав, що переклад діалектизмів не має достатнього висвітлення в лінгвістичній літературі, незважаючи на те, що відтворення індивідуальної своєрідності першоджерела можна без перебільшення назвати першочерговим завданням художнього перекладу.

Мета статті. Ураховуючи надзвичайну важливість у процесі перекладу повністю відтворити ідею першотвору, стильо-

ві своєрідності оригіналу, зберегти його красу, було зроблено спробу за допомогою зіставно-порівняльного аналізу текстів оригіналу та перекладу дослідити можливості відтворення діалектизмів на прикладі перекладу шотландської новели Нейла Патерсона «Шотландське поселення». Беручи до уваги відсутність аналізу частотності застосування тих чи інших перекладацьких трансформацій під час перекладу діалектизмів, було зроблено спробу навести частотну характеристику застосування локальної та тотальної компенсації під час перекладу діалектизмів.

Виклад основного матеріалу. Важливу роль у забезпеченні адекватності перекладу відіграє належне відтворення соціолінгвістичних факторів, що забезпечують відмінності в промові окремих груп носіїв мови. Найявністю у мові відхилень від загальнонародної мови першоджерела, а це територіально-діалектні або соціально-діалектні форми, створює неабиякі труднощі перекладу. Такі елементи майже неможливо відобразити в перекладі. Справді, ми маємо право стверджувати, що стосовно такого елемента словника, як діалектизм, труднощі перекладу завжди виявляються надзвичайно значними, але завдяки такому засобу перекладацької трансформації, як компенсація, вдається відтворити стилістичне навантаження відхилень територіального типу. Компенсацією називається такий спосіб перекладу, у якому елементи змісту оригіналу, що були втрачені під час перекладу, передаються в тексті іншим засобом, причому не завжди обов'язково в тому ж місці тексту, що і в оригіналі [4, с. 166]. Можливість заміни та компенсацій у системі цілого відкриває різноманітні шляхи вирішення проблеми перекладу мовних одиниць, що майже не перекладаються. Довгий час лінгвісти вважали, що такі одиниці справді існують, але згодом вони відійшли від такої точки зору. Адже перекладач завжди має шукати можливі шляхи вирішення проблеми і знаходити їх.

Звісно, коли текст оригіналу написаний на певному діалекті, то переклад виконується як з іншої загальнонаціональної мови. Але є велика кількість випадків, коли діалектизми можуть уводитися в художній текст із метою характеристики окремих персонажів, ідентифікації як жителів певної місцевості, де вживається цей діалект.

Треба зазначити, що передання територіальних діалектизмів мови оригіналу не є можливим за допомогою територіальних діалектизмів мови перекладу. Річ у тім, що використан-

ня мовних одиниць того чи іншого територіального діалекту мови, на яку виконується переклад, неминуче вступає в суперечку з реальним змістом оригіналу, з місцем дії, його обставинами, належністю дійових осіб і навіть автора до певної національності. Мовні одиниці територіального діалекту, які використані в літературному творі, нагадують про належність дійових осіб до певної територіальної групи населення, є ознакою місцевого колориту. Говорячи словами професора фонетики Генрі Гігінса (головного героя відомої п'єси Бернарда Шоу «Пігмаліон»), завдяки фонетиці можна «відрізнити за наріччям те, хто з Ірландії, а хто – з Йоркширу» [7]. Ураховуючи той факт, що діалектизи несуть у собі стилістичну функцію, вони, на нашу думку, мають бути відтворені в перекладі.

Для дослідження можливостей відтворення діалектизмів, а також порівняння частотної кількості застосування локальної та тотальної компенсації під час перекладу була обрана шотландська новела Нейла Патерсона «Шотландське поселення».

Текст оригіналу насичений шотландськими діалектизмами, які реалізуються на фонетичному (dawgs (dogs), sich (such), mebbe (maybe), yis (yes), git (get), jest (just), offa (offer), yit (yet), hosses (horses), particler (particular), yestiddy (yesterday), tomorra (tomorrow), hongry (hungry), forgit (forget), barefit (barefoot), g'an (go on), skeer (scared), etc.), граматичному (he'd a been, wore them boots (those), we wantedadawg better nor anything (than), it never said nothing, I must a been (must have been), more good (better), etc.) та лексичному (argy-bargy (argue), lassie (girl), tater (potato), domonie (schoolmaster), duction (kidnapping), hullo (hello), un (one), to cat (to flog with a cat-o'-ninetails), kin (can), trap (mouth), maun (must), syne (since), whistle (mouth), regler (bread-winner), etc) рівнях.

Проводячи зіставно-порівняльний аналіз текстів першоджерела та перекладу шотландської новели, ми мали змогу впевнитися в тому, що для відтворення діалектизмів використовується стилістична тотальна компенсація, тому в місцях уживання діалектизмів у тексті оригіналу в мові перекладу вживається звичайна літературна українська мова, але для відтворення місцевого колориту та з метою справлення на читача аналогічного впливу, що створюється шотландськими діалектизмами в оригіналі, перекладач відшукує стилістично-марковану лексику, яка майже не вживається у звичайному спілкуванні, тоді як в англійському варіанті вживається нейтральна повсякденна лексика, наприклад:

'He had eyes sharp as a woodcock for wrong-doin', and when he saw a sin he raised his voice to Heaven and said so, and if it was us had done the sins he took us into the wood-shed and beat us. Once he beat Harry justly till he bled [9, p. 202].

«Він мав око зірке, як у вальдшнепа, на всяке порушення Божих притисів, і коли помічав гріх, то волав до небес і гучно його засуджував, а коли гріх учиняли ми, він заводив нас до дровника й там дупцював. Одного разу він дав Гарі такої хлопсти, аж у того кров потекла» [5, с. 30].

Наведемо ще декілька прикладів: дієслово “write” у перекладі набуває виду шкрябає, прикметник “slack” – невловний замість невловимий, “seehedoesit” – припильнуй за ним замість пильнуй, “kick” – підгилювати замість підкидати, “bucketscraps” – покидьки з помийного відра замість недоїдки, “wait” – діждатися (дочекатися), “he hit the axeblade into ahard woodlog” – він угородив лезо сокири в тверду колоду, “went” – гайнув, “get” – притарабанив, “wood” – праліс, “hadgottenintothebed” – обляглися, “going” – панькатися, “it did

not like a tasty hunk of cheese” – і навіть смачний кусень сиру був йому не до шмиги, «inthebottomofthetin” – на денці бляшанки, “he limberedhisarm” – він закавав рукави сорочки, “to send” – запроторити, вирядити, “easy” – завиграшки.

Проте в деяких випадках ми таки мали змогу спостерігати стилістичну локальну компенсацію діалектизмів, наприклад:

It sure was pretty to see them hossescalomphin' along, their hoofs hit sparks off the track and the men's backsides jogged up an' down. [9, p. 208]

Було справді цікаво дивитись, як вони пустили коней увчвал, копита вибивали іскри з кам'янистої дороги, а верхівці підсакували, ніби їх хтось смикав за шворку. [5, с. 33]

'I purely forgit' I said. 'Harry, mebbe my gramma would run away with us too.' p225 [9, p. 225].

– Я геть забув, – повторив я. – Гаррі, а мо', бабуся теж утече з нами? [5, с. 43]

'One thing about a baby', Harry said, you got to wet its whistle near every hour of the day. [9, p. 211]

– Це одна важлива штука, – сказав Гаррі. – Коли ти маєш справу з немовлям, ти повинен змочувати йому пусок майже через кожну годину. [5, с. 35]

Особливу увагу слід звернути на той факт, що кількість компенсованих діалектизмів у перекладі помітно падає. Так, у тексті оригіналу зареєстровано 98 одиниць, тоді як у перекладі – 29. Але це, на нашу думку, радикально не змінює функціонально-стилістичну характеристику новели в українському перекладі.

Висновки. Під час проведення зіставно-порівняльного дослідження стає зрозумілим, що під час перекладу діалектизмів перекладач найчастіше вдається до використання різнорівневої (або якісної) компенсації, зокрема відтворення втраченого без прив'язки до конкретних слів) (за типологією І.С. Алексєєвої) [1, с. 168] або стилістичної тотальної компенсації (за типологією Рецкера) [3, с. 84].

Вибір компенсатів є дуже складним завданням, адже текст треба перекласти так, щоб усі функції, які несе в собі діалектизм, якомога повніше було відтворено в перекладі.

Отже, виходячи з результатів проведеного зіставно-порівняльного аналізу оригіналу та перекладу новели Нейла Патерсона «Шотландське поселення», були отримані такі результати частотності застосування локальної та тотальної компенсації під час перекладу діалектизмів: стилістична локальна компенсація використовується лише у 13,7931% випадків, проте 86,2069% припадає на використання стилістичної тотальної компенсації. Отримані результати свідчать про те, що вибір того чи іншого компенсату в перекладі залежить від умов контексту, а також умов мови перекладу.

Треба зазначити, що під час перекладу діалектизмів перекладач має бути пильним, щоб не перейти ту тонку межу, яка відрізняє відтворення соціально-зумовлених порушень від відтворення діалектизмів. Різниця полягає в тому, що соціально зумовлені порушення мови оригіналу відтворюються шляхом знаходження таких слів, які можуть викликати помилки у носіїв мови перекладу. Під час відтворення діалектизмів необхідно не уникати таких слів, а лише певним чином змінювати фонетичну будову слів або знаходити рідко вживані слова. Проблема перекладу діалектизмів (як одна з найскладніших проблем перекладу) як практично, так і теоретично передбачає необхідність урахування взаємодій усіх аспектів мови, які так чи інакше здатні відобразити стилістичну своєрідність оригіналу.

Література:

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение: Учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. Заведений. Москва: Издательский центр 'Академия', 2004. 352 с.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва: Высш. шк., 1986. 320 с.
3. Гордієнко Н.М., Михайленко А.В. Типологія компенсації як засобу перекладацьких трансформацій. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія: Зб. н. пр. Одеса, 2017. № 30 (2). С. 83–85.
4. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. 2-е изд., испр. Москва: Р. Валент, 2011. 408 с.
5. Патерсон Н. Шотландське поселення. Всесвіт Журнал іноземної літератури, № 4. Київ, 1998. С. 29–44.
6. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Москва: Р. Валент, 2007. 244 с.
7. Шоу Б. Пігмаліон / [пер. з англ. О. Мокровольського]. URL: http://www.ae-lib.org.ua/texts/shaw_pygmalion_ua.htm
8. Якименко Н.В. Игра слов в английском языке. Киев: Дніпро, 1984. 48 с.
9. Paterson N. Scotch Settlement. The Penguin Book of Scottish Short Stories. Penguin Book Ltd, 1970. P. 201–226

Дичка Н. И., Гордиенко Н. Н. Особенности воссоздания диалектизмов в переводе (на материале украинского перевода новеллы Н. Патерсона «Scotch Settlement»)

Аннотация. Статья посвящена анализу особенностей решения проблемы перевода диалектизмов для достиже-

ния наиболее равноценной передачи содержания оригинала. На примере перевода шотландской новеллы Нейла Патерсона «Шотландское поселение» с помощью сравнительного анализа текстов оригинала и перевода проиллюстрированы возможности воссоздания диалектизмов в переводе. В статье приводится анализ частотности применения различных типов такой лексико-грамматической переводческой трансформации как компенсация при переводе диалектизмов.

Ключевые слова: диалектизм, локальная компенсация, тотальная компенсация, эквивалентность перевода, адекватный перевод, художественный перевод.

Dychka N., Hordiienko N. Peculiarities of dialect recreation in translation (case study of Ukrainian translation of N. Paterson's short story "Scotch Settlement")

Summary. The article is devoted to the analysis of peculiarities of dialect recreation in the process of translation, so that adequate translation might be achieved. Based on comparative analysis of the source and translation texts, possible solutions of adequate dialect recreation in translation to cover stylistic and expressive peculiarities are illustrated with examples of the Ukrainian translation of Neil Paterson's short story "Scotch Settlement". The usage frequency of different types of such translation transformation technique as compensation in the translation of dialect is analyzed.

Key words: dialect, local compensation, global compensation, equivalence of translation, adequate translation, belles-lettres translation.